

## בדין גר דן את חברו

### ההבדל שבין דנ"פ וד"מ

גרסינן ביבמות (קב.), גר דן את חברו דבר תורה שנאמר שום תשים עליך מלך . . . מקרב אחיך תשים עליך מלך. עליך הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את חברו גר. ורש"י שמה פירש דקאי אדיני נפשות דאילו דיני ממונות אפילו לכל ישראל וכו'. והתוס' נחלקו עליו, שלדנ"פ פסול הגר לדון אפי' לחברו הגר, ורק בדיני ממונות הוא דאיכא לפלוגי. ובבאור הענין שמעתי מכב' מו"ר הגריד"ס ז"ל, שבדיני נפשות שהב"ד בפסקם **מחדשים** את חיוב המיתה עליה דהנידון,<sup>1</sup> ס"ל לרש"י דיש בזה ענין של שררה, אבל בד"מ, שהב"ד רק מבררים את דין התורה, ונמצא שחיוב התשלומין מוטל עליו משעת ההיזק או משעת ההלואה או המקח וכו', אין בזה שום ענין של שררה. ואילו לדעת התוס', עצם ההתמנות לשמש כחבר בסנהדרי קטנה – זה גופא חשיב כשררה, והשוה רמב"ם פ"ג מממרים ה"ה, שאין הזקן ממרא חייב מיתה עד שיהא חכם שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין וכו', ואע"פ שבשעה שהוא חולק על הבי"ד איננו יושב בסנהדרין, מכ"מ מיקרי אף אז בשם "סמוך בסנהדרין", הרי חזינן דהתמנות לשמש כחבר בסנהדרין הוא חלות שם בגברא, שנשארת עליה דהגברא כל היום, ומשך כל השנה כולה, ולא רק בשעה שהוא מצטרף בפועל לשאר כ"ב הדיינים ליצור "ישיבת סנהדרין". [וסמיכה פשיטא דחשיבא כחלות שם בגברא, והראי' מאיסור מקלל דיין,

1. עמש"כ בשם רבנו, ז"ל, בס' ארץ הצבי (עמ' רס"ז), בבאור דעת הרמב"ם בזה, שנראית דעתו שאפי' בדיני קנסות ג"כ אין הב"ד **מחדשים** את החיוב, וכל המושג של גמ"ד לא שייך אלא בדנ"פ ובמלקות. [אכן עי' קובץ שיעורים להג"ר אלחנן ווסרמן, הי"ד (ח"ב סי' י"ג אות ה') שהביא מדברי השט"מ לכתובות (דף מה) שאף בדנ"פ חיוב המיתה חל עליו תומ"י בשעת העבירה, וידועים דברי הגרעק"א בגליון הש"ס למכות (ה). שרצה לומר שגם בדנ"פ וגם בדיני קנסות הבי"ד **מחדשים** את החיוב. וכדבריו כתב אף אחי של הקצה"ח בספרו תרומת הכרי.

הנלמד מקרא דכתיב אלקים לא תקלל, שנוהג משך כל היום, ולא רק בשעה שהסמוך מצטרף עם עוד שני הדיינים ליצור ישיבת בי"ד.<sup>2</sup> והמחודש ברמב"ם הנ"ל שבהל' ממרים הוא שאף מה שהוא "סמוך בסנהדרין" ג"כ מהווה חלות שם בגברא. [והעברת הפסק בד"מ ג"כ מהווה מעשה שררה על הנדון לתוס' (דלא כשיטת רש"י) מפני שהבדל יש בין הוראת איסור והיתר לבין פסק ב"ד, דבהוראת או"ה (אפילו בטריפות ובמראות של דם) הפסק לא משתייך לשום מקרה מסויים בפרט, אלא רק שהחכם מחוה את דעתו בהלכה המופשטת. משא"כ בפסק בי"ד, שהרי הפסק חל על הנידון המסויים והפרטי שעליו היו דנים,<sup>3</sup> וזה גופא (לדעת התוס') מהווה מעשה של שררה. עכת"ד.

### ההבדל שבין קבלת עדות וגמ"ד בפני בעל דין

ועי' גמ' ב"ק (מה). דברדיני נפשות של אדם פשיטא לן דאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו [וכתב שם רש"י שדבר זה נלמד מקרא דכתיב (בס"פ מסעי) עד עמדו לפני העדה למשפט], ומחלוקת התנאים היא אם ד"ז שייך אף בגמ"ד של שור הנסקל. דבנוגע למאי דבעינן קבלת עדות בפני בע"ד קיי"ל (ב"ק קיב:) דבפני קטן חשיב כשלא בפניו, מאחר שאיננו בר דעת, וכל גדר ענין זה (דקבלת עדות בפני בע"ד) הוא בכדי שהדרישה והחקירה יהיו יותר חזקים [עי' היטב דברי האור שמח במלואים להל' עדות (פ"ג הל' י"א), שנדפסו בסוף החלק שעל מדע אהבה וזמנים], דשלא בפני הבע"ד יכולים להעיד שקר, אבל בפני הבעלים לא יעזו לחייבו בשקר. וממילא מובן דבעינן שיהא בפני בע"ד שהוא בר דעת ובר טענה, דאם טענותיו לא מועילים לסתור עדותן, חזינן דאמת בפיהם (עיי"ש), ולפיכך הקטן שאיננו בר דעת חשיב תמיד כשלא בפניו. אבל בנוגע לגמ"ד בפניו, אין זה תלוי באפשרות הנידון לטעון, דבשעת גמ"ד אין מקום כלל לטענות הנדון, וממילא ניתן שפרי

2. עמש"כ עוד מזה בס' ארץ הצבי (עמ' רל"ג).

3. עיי"ש עוד מזה (עמ' רכ"ח).

להצריך שהגמ"ד של השור הנסקל יתקיים בדוקא בפני השור, אף כי השור איננו בר דעת.

### גמ"ד שלא בפני בעל דין בד"מ

והנה בד"מ נחלקו הראשונים אי בעינן גמ"ד בפני הבעלים, דיעויין גמ' סנהדרין (לא:): דלפעמים דנין בעירו, למרות טענת אחד מבעלי הדין שילכו למקום הועד, ואם הוצרך דבר לשאול, כותבים ושולחים. והוסיף בזה הרמב"ם (פ"ו מסנהדרין ה"ו), ודנים להם בעירם כפי מה שיבוא בכתב ב"ד הגדול. כלומר, דאף בד"מ בעינן שיהא הגמ"ד בפני בעלי הדין, וממילא א"א לב"ד הגדול לשלוח גמ"ד שלא בפניהם, ומה ששולחים מבי"ד הגדול היא "תשובה בכתב" שיש בה "בירור הלכה", וממילא עפי"ז יכולים הבי"ד שבעירם להמשיך ולגמור את הדין – בפני בעלי הדין. אכן עי' ש"ך לחו"מ (סוס"י י"ג) שהביא מתשו' הרשב"א שבד"מ מותר לכתחילה לגמור את הדין שלא בפני בע"ד. ובפשוטו נראה שבנקודה זו נחלקו ראשונים אלו, דאם מאי דילפי' מקרא דעד עמדו לפני העדה למשפט דבעינן שיתקיים הגמ"ד בפניו הוא מפני שגמ"ד של ב"ד חל על עובדא זו בפרט, ושונה בזה מהוראות איסור והיתר, וא"כ ל"ש דנ"פ ול"ש ד"מ, בכל גמ"ד יש להצריך בפניו, בכדי שיחול עליהם הגמ"ד. אכן אי נימא דה"ט דקרא המצריך גמ"ד בפניו בדנ"פ משום דע"י הגמ"ד נהפך הנידון לגברא קטילא,<sup>4</sup> ונמצא שעצם הגמ"ד כבר מהווה תחילת קיום העונש, שפיר יש מקום גדול לחלק בין ד"מ לדנ"פ ולומר דבד"מ א"צ שיהא הגמ"ד בפניו.

### כח הגמ"ד שבפשרה

ועי' ב"י לחו"מ (סי' י"ב) בשם תשו' הרא"ש, למה שאלתם לפסוק פעם אחרת דין שנפסק כבר, בי דינא בתר ב"ד לא דייקי וכו'. והנה כונת

4. עחי' הגרי"ז פ"א מרוצח הי"ג, ומש"כ בס' ארץ הצבי (עמ' רס"ב) עפ"י דברי האור שמח (פ"ב מרוצח ה"ט).

ביטוי זה, המופיע בגמ' ב"ד (קלח:), ר"ל ע"פ פשוטו שיש אומדנא פסיכולוגית שהב"ד המאוחר לא יעוררו שום שאלות בקשר להכשר הבי"ד הקדום או למומחיותם, ובודאי יניחו שהכל נעשה כהוגן. ואילו מדברי הרא"ש כאן משמע שהשתמש בביטוי זה לכוונה אחרת, לומר, דשאני פסק בי"ד מהוראת חכם באו"ה, דב"ד תמיד פוסקים על הנדון הפרטי אשר הובא לפניהם, וממילא לא שייך שוב לבי"ד אחר לחזור ולפסוק על אותו הנדון. ובאמת נראה שזהו כל יסוד הדין של פשרה, עי' שו"ע חו"מ סי' י"ב ס"ד, כשם שמוזהר שלא להטות הדין, כך מוזהר שלא יטה הפשרה לאחד יותר מחברו, ועיי"ש בחי' רעק"א שהביא מתשו' מהרי"ט, שכשם שבהטיית הדין אם טועה בדין חוזר, ה"נ בהטיית פשרה, אם טועה בפשרה חוזר. כלומר, שפשרה מחייבת לא בתורת התחייבות מבחוץ בעלמא, אלא שהיא ג"כ דין תורה, אלא שהב"ד פוסקים כאן עפ"י יושר ולא עפ"י דין. (כן שמעתי מרבנו הגריד"ס, ז"ל).<sup>5</sup> ולאחר שפסקו הבי"ד את פסק הפשרה שלהם, חל פסקם זה על הנדון הפרטי, ולא שייך שוב לשום בי"ד אחר לפסוק בנדון זה הפרטי מכח כללא דבי דינא בתר בי"ד לא דייקי (ומה"ט הוא שהביא הב"י לדברי תשו' הרא"ש הנ"ל במקום הזה), ומה שהסיקו בגמ' פ"ק סנהדרין (ו.) והלכתא פשרה צריכה קנין, אין הכוונה בזה שהקנין גורם לכך ליצור התחייבות, אשר לפיכך אין הבע"ד יכולים לחזור בהם לאחר מכן, דאין לאחר קנין כלום, דבאמת עצם הפסק של הבי"ד (שעשו את הפשרה) הוא המחייב, בבחינת ב"ד בתר ב"ד לא דייקי, וכנ"ל, אלא שצריכים קנין על הסכמת הבע"ד לעשות את הפשרה, דא"א להכריחם לפשרה נגד רצונם, ונראה שלזה נתכוונו התוס' בסנהדרין שמה (ו.) ד"ה צריכה קנין, שאם נפרש שהקנין עושים קודם הפשרה וקונים זה מזה לעשות . . . הן לשלם הן למחול, אין לדקדק מכאן דבעלמא מחילה צריכה קנין, דמה שצריך הכא קנין על המחילה משום דאי לא הוי קנין, הוי כמו מחילה בטעות וכו'. ונראה דלזה נתכוונו, שהקנין הוא

5. עי' בס' נפש הרב (עמ' רס"ז).

לא המחייב לציית לפסק הבי"ד, אלא רק בא להורות שהסכימו שני הצדדים להפשרה בלב גמור, ודומיא דמש"כ הרמב"ם (סוף פ"ה מהל' מכירה), יש דברים הרבה שא"צ קנין, ואין לקנין בהם טעם כגון המחשחרר את עבדו .. או עושה שליח . . . וכל כיוצא בדברים אלו נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים . . . אע"פ שאינו צריך. קנין זה שנהגו להקנות באלו הדברים אינו מועיל כלום, אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בלבו ואח"כ אמר וכו'.<sup>6</sup>

ועי' גמ' ביצה (כו). שמחלוקת ר"י ור"ש שבמשנה שמה (כה :-כו). אם רואים מומים ביו"ט או לא, תלויה היא בנקודה זו, אם ראיית בכור כראיית טריפה דמי א"ל, כלומר, דבראיית טריפה פשיטא לכו"ע דליכא לא משום מתקן ולא משום דן את הדין. דהחכם הפוסק לקולא על הטריפה איננו מחדש את ההיתר מכאן ולהבא, אלא רק מברר ומגלה שבהמה זו מותרת היתה כל הזמן, אשר בגלל כן איננו בבחינת מתקן, כמפריש תרומ"ע (עי' משנה ביצה לו:). ואף לא בבחינת דן את הדין, דלאחר הפסק שלו לא נשתנה שום דבר. משא"כ בחכם הרואה את מומי הבכור ופוסק שמום קבוע הוא, פסק זה (לדעת ר"ש) רק חל הוא להתיר את הבכור מכאן ולהבא (מדרבנן), וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וכמו שלגבי התרת נדרים קיי"ל שאפשר להתיר את הנדר או עפ"י יחיד מומחה או עפ"י ג' הדיוטות, ה"נ בהתרת הבכור, עי' משנה וגמ' בכורות (לו:), ופסק החכם בהתרת הנדרים הרי מעיקרו חל הוא

6. ועי' בס' אורחות רבנו ח"ב, עמ' יג, שהחזו"א לא קיבל קנין בשעה שמינה את הרב כשליח למכור את חמצו. וטעמו בזה כנראה דס"ל, דמאחר שכתב הרמב"ם שאין לקנין בהם טעם, ואין הקנין מועיל כלום, הר"ז מנהג שטות, ואין בו ממש. ואף רבנו כן הי' סבור שמנהג שאין לו יסוד הלכתי דינו כמנהג שטות (עמ"ש"כ בזה בס' מפניני הרב עמ' רי"ט - ר"כ) אך במנהג זה דקבלת קנין בשעת מינוי הרב כשליח למכירת החמץ הי' מדקדק מאוד (עמ"ש"כ בס' נפש הרב עמ' קעט), כי מנהג זה הרי נזכר כבר ברמב"ם, והרמב"ם הרי הסבירו בטו"ד. והוסיף עוד רבנו לומר בזה, שעפ"י באור הגר"ח בשי' הרמב"ם ביסוד קנין חליפין (עמ"ש"כ במסורה, חוברת ב', עמ' מג, ובס' ארץ הצבי, עמ' ר' - ר"א). שאיננו מעשה קנין כלל אלא הקנאה מדעת, מובנים עוד ביותר דברי הרמב"ם הנ"ל [שענין הק"ס שבשעת מינוי שליחות הוא כדי להורות שבלב שלם ובלב גמור הוא אומר דברים אלו], דזהו תמיד גדר ק"ס בכל מקום, להראות שיש כאן גמירת דעת אלימתא, והדעת לבדה יוצרת את הקנין בלי שום צורך למעשה קנין.

רק אמכאן ולהבא, [ועי' מש"כ בזה בשם רבנו הגריד"ס ז"ל במסורה, חוברת ב', עמ' ל"א], אשר לפיכך קיי"ל (סוף מס' שבת) שאין להתיר נדרים בשבת אא"כ הוא לצורך השבת, דיש בזה או משום מתקן<sup>7</sup> הוא משום דן את הדין, [ועמשנ"ב (סי' שמ"א) שהביא טעמים אחרים], לפיכך אית ליה לר"ש דאף ראית מומין נמי אסורה ביו"ט – או משום מתקן או משום דין. והנחת כל הסוגיא כולה היא כנ"ל, שהבדל עקרוני יש בין הוראת או"ה לבין פסק דין של בי"ד, שפסק דין חל הוא – מכאן ולהבא – על נדון זה בפרטות.

### גר לבי"ד של גרות

וראיתי בס' שלמי שמואל (להר"ר שואל ליב יאלוב, ז"ל, מסיראקיוז, עמ' קלו) שדייק מלשונו של רש"י לקדושין (סב:) ע"ד הגמ' שמה, דגר צריך שלשה, משפט כתיב בי', שפרש"י, ג' ישראלים, שכונתו לומר

7. ועי' בס' הנחמד שארית יוסף (למוהר"ר שלמה הלוי וואהרמן, שליט"א, ח"ג, עמ' קפ"ו), בבאור כונת הגמ' יבמות (מו:) דאסור להטביל גר בשבת משום דתקוני גברא בשבת לא מתקנינן. ורבים ראו כן תמהו, דהיכי שייך איסור תיקון בטבילת הגר, הא קודם טבילה, הלא הוא נכרי גמור, שאינו מוזהר על השבת, וברגע שנעשה ישראל ונתחייב בדיני שבת, כבר נגמר התיקון, ושוב אינו מתקן כלום לאחר שכבר נעשה לבר חיובא. [וכמו"כ יש להעיר עוד, דהאוסר בשבת (לדעת כמה פוסקים) הוא תחילת היום (כלומר ביה"ש דכניסת שבת), ועי' מש"כ בזה בס' ארץ הצבי (עמ' ס"ז), וכאן שנכרי הי' בתחילת כניסת השבת, יש מקום לומר ששוב לא יתחייב - לכה"פ מן התורה - בשמירת אי' מלאכה בסוף היום, לאחר שיתגייר, דלא דמי לקטן שהביא שתי שערות באמצע היום דשבת, דמבואר להדיא בגמ' יבמות (לג.) שמתחייב מדאורייתא בשמירת אי' המלאכה בסוף אותו היום, דבקטן יש מקום לומר שתחילת כניסת היום מחייבתו בעד לאחר זמן, משא"כ בנכרי, דאינו בכלל בר חיובא, ולא שייך לומר כן, וכאשר הבאתי בספרי ארץ הצבי (עמ' פ"ג) מהנצי"ב בבאורו לספרי לחלק ביניהם לענין פסח שני - ואם נתפוס שכן, שמן התורה לא יתחייב הגר שנתגייר באמצע יום השבת בשמירת סוף אותו היום, ורק מדרבנן אולי מסתברא לאסור עליו, יש עדיין מקום לדון שאולי יל"ח בין דינים דאורייתא לבין דינים דרבנן, וכאן כל המיחזי כמתקן הוא אך מדרבנן, ואולי לא יתחייב בזה הגר - בסוף היום - אפילו מדרבנן, ועיין]. אולם אם חלות הגרות נתהווה ע"י הבי"ד (עיי"ש מש"כ לעיל מזה דברים נעימים באריכות), שוב דברי הגמ' מבוארים היטב, דהתיקון לא נעשה ע"י הנכרי המתגייר רק ע"י הבי"ד, ושפיר אסור לגייר בשבת, דהרי אסור לב"ד לתקן גברא. ועיי"ש עוד.

ואולי יש מקום להוסיף ולומר דמכאן המקור לדברי רש"י ביצה (הנ"ל) שהאיסור לב"ד להתיר בכור עפ"י מום קבוע, היינו מטעם מתקן, דכל בי"ד הגורם במעשה בי"ד שלהם (או בפסק שלהם) לאיזו חלות הכשר (או חלות היתור) שחלה בדוקא מכאן ולהבא, יש בזה משום אי' מתקן מדרבנן. דעד כאן הי' המצב גרוע ומקולקל, ומכאן ואילך הודות למעשה הבי"ד, השתפר המצב. ועפ"י פשוטו הי' נראה לומר, שהוא הדין והוא הטעם בהא דאין לבי"ד להתיר נדרים בשבת - כל שאין בזה שום צורך לשבת.

ישראל ולא גרים, שאף שלדעת רש"י גר דן חברו הגר אפי' בדנ"פ, מכ"מ כאן הבי"ד הנצרך לגרות אינם חשובים כדנים על הגר, אלא כאילו דנים בעד כלל ישראל – אם מן הראוי ומן הנכון לקבל את הנכרי הזה כגר.

ועפ"י פשוטו היה נראה להעיר, שהבי"ד של גרות אינם פוסקים שום דבר, ולא דנים בכלל, אלא הם רק משמשים כבי"ד המקיים שעושים מעשה בי"ד, דוגמת הצורך לב"ד בחליצה, ובסמיכת הפר העלם דבר ש"צ, ובסמיכת זקנים. ובהבנת ענין זה דבי"ד המשמש לקיום הדבר בגרות עמ"כ הג"ר יהושע מקוטנא בס' ישועות לישראל (לחור"מ סי' ג'). [שבאמת יש מקום להקשות שתי קושיות בהן ענינא דגר צריך שלשה: א', דהלא כל ה' גרות ילפינן ממעמד ה"ס (בכריתות ט.), ושמה לא מצאנו שהי' בי"ד. ואם נאמר שמה רבנו במקום ע"א קאי, מדוע לא נצריך סנהדרין גדולה לקבלת הגר. וב', הלא ענין הגרות הוא כעין כריתת ברית והסכם בין הנכרי היחידי ובין הקב"ה, ובמעשה"ס הרי היתה שמה השראת השכינה מצד אחד, וכנסת ישראל מצד שני, ומדוע לא נימא שהדין לדורות יחייב שא"א לקבל גרים א"כ תהי' שמה השראת השכינה. והיה נראה לומר שחדא קושיא בחברתה מיתרצא. דבמעשה"ס, היות והיתה שמה השראת השכינה, וב' צדדי ההסכם היו נוכחים, לא הי' אז שום צורך לבי"ד בעד הגרות. ורק לדורות, [דילפינן מקרא דלדורותיכם דשפיר אפשר לקבל גרים אפילו אם לא תהי' שמה השראת השכינה, עי' כריתות (ט.)], בזה הוא דמצרכינן בי"ד בכדי לייצג את השכינה בהסכם הזה, דקיי"ל דאלקים נצב בעדת קל, ובכל מקום שיש ישיבת ב"ד, מובטחים אנו שתהי' שמה השראת השכינה – אף כי לא בגלוי אלא בנסתר.<sup>8</sup> ועיי"ש בס' הנ"ל שרצה לחדש עפ"י סוגיית הגמ', דאפילו אם נניח שאפשר להיות קבלת עדות בפני בי"ד בע"כ של הבי"ד, [אשר בזה נסתפק בתשובת מהריב"ל], מכ"מ א"א להיות קבלת הגר בפני בי"ד בע"כ של הבי"ד, דהבי"ד

8. ועמ"ש"כ בס' נפש הרב (עמ' כו) בשם רבנו הגריד"ס, ז"ל, בקשר למנהג העמדת בי"ד להתרת נדרים (דהיינו, אמירת כל נדרי) בערב יוה"כ.

משמשים כאן כמייצגי השכינה בהסכם הגרות, וכיסוד הנ"ל, וא"א לעשות הסכם בע"כ של אחד מן הצדדים.

[וז"ל הס' בית הלוי (עה"ת) לפ' לך לך (ד"ה במדרש רבה), דבעת שמל אברהם אבינו אמר לו הקב"ה אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גויים, גילה לו דמעתה מי שירצה להכנס עמי בברית, תהיה אתה המורשה והבעל כח העומד מצדי, ואתה תכרות הברית עם הגר הבא להתגייר . . . דאתה תהיה העומד מצדי . . . לכרות עמהם ברית עבורי. וזהו דאיתא בגמ', דאינו גר עד שיתגייר בפני שלשה מישראל . . . דכל כריתת ברית צריך שיהיו שני הצדדים ביחד, ואם נתגייר בפני עצמו, הרי אין כאן כריתת ברית, ורק בפני שלשה ישראל העומדים מצד הקב"ה כביכול תהיה הברית כרותה לעולם. וזהו שאמר אברהם אבינו, אחרי שמלתי, הרבה גרים יבואו להדבק בזאת הברית, אחרי שניתן לי ההרשאה והכח לכרות עמם ברית וכו'.]

וק"ו הדברים כשהגר טובל בפני הבי"ד, ואין הבי"ד מכירים בזה בכלל שהלה טובל בפניהם לשם גרות, דפשיטא דלא חשיבא כגרות הנעשית בפני בי"ד, וכאשר כתב הדגול מרבכה (ליו"ד סי' רס"ח ס"ו) להדיא אהא דמבואר בגמ' יבמות (עח). דמעוברת שנתגיירה, בנה אינו צריך טבילה [שטבילת האם עולה אף לעובר, ואין בזה בעיא של חציצה, עיי"ש בהמשך הסוגיא], דהיינו דוקא בידעו הבי"ד והכירו בעובדא שהנכרית הזאת הטובלת בפניהם מועברת היא. אבל בלא הכירו בזה שהיא מעוברת בכלל, אין זה נחשב כטבילת גר (העובר) בפני בי"ד.<sup>9</sup>

9. ודברי מרן הגרמ"פ בזה (באגר"מ יו"ד ח"ג סי' ק"ה) צע"ג, וכמו"כ צע"ג מש"כ בס' שארית יוסף (ח"ב, עמ' קצ"ט). וכבר כתב בזה הר"ר משה בונם פירוטינסקי בס' הברית להל' מילה, סוף סי' רס"ג. ועי' עוד בס' שארית יוסף (ח"ה, עמ' תקכ"ז).